

LAS JAKO MIEJSCE WYPOCZYNKU I REKREACJI – ANALIZA OCZEKIWAŃ SPOŁECZNYCH NA PRZYKŁADZIE GMINY ROGÓW

Marek Sławski, Małgorzata Sławska

Streszczenie

Funkcje społeczne lasu polegają między innymi na kształtowaniu korzystnych warunków zdrowotnych i rekreacyjnych dla społeczeństwa, tworzeniu różnorodnych form użytkowania lasu przez społeczność lokalną, a ponadto mają sprzyjać rozwojowi kultury, oświaty i nauki oraz edukacji ekologicznej społeczeństwa.

W badaniach przeprowadzonych metodą ankietową określono w jakim stopniu obszary leśne gminy Rogów są wykorzystywane jako miejsce wypoczynku przez mieszkańców gminy. Ponadto przeanalizowano potrzeby, preferencje i oczekiwania mieszkańców w odniesieniu do tych lasów. Pytania zamieszczone w kwestionariuszu dotyczyły następujących zagadnień: częstotliwość wizyt w lesie i ich cel, preferencje względem typu lasu i jego walorów, zakłócenia i utrudnienia wypoczynku w lesie, oczekiwania względem zagospodarowania turystycznego, oceny zagrożenia lasu

Badaniami objęto rodziców dzieci uczęszczających do Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Rogowie, dzięki czemu ankieta objęła pełny przekrój społeczny mieszkańców gminy.

Słowa kluczowe: las, rekreacja, oczekiwania społeczne, Gmina Rogów

FOREST AS A RECREATION AREA – ANALYSIS OF SOCIAL EXPECTATIONS IN ROGÓW COMMUNITY

Abstract

Social expectations were measured by set of questions dealing with: purpose of visits in a forest and their durability, preferences of forest type, demands for Metodyka to tourist infrastructure, assessment of forest threatens. Answers given by members of a small community were similar to those revealed by other researches in bigger cities.

Key words: forest, recreation, social expectations, Rogów community

Wstęp

Lasy pełnią bardzo różnorodne funkcje w sposób naturalny lub w wyniku działań gospodarki leśnej. Są to funkcje ekologiczne (ochronne), produkcyjne (gospodarcze) i społeczne. Te ostatnie służą między innymi kształtowaniu korzystnych warunków zdrowotnych i rekreacyjnych dla społeczeństwa, tworzeniu różnorodnych form użytkowania lasu przez społeczność lokalną, a ponadto sprzyjają rozwojowi kultury, oświaty i nauki oraz edukacji ekologicznej społeczeństwa.

W wyniku przemian społeczno-gospodarczych, jakie zaszły w ostatnich dziesięcioleciach, znaczenie pozaprodukcyjnych funkcji lasu stale rośnie. Wypoczynek na terenach leśnych ma długą tradycję, ale sposoby rekreacji ulegają zmianie.

Celem podjętych badań jest odpowiedź na pytanie: W jakim stopniu obszary leśne są wykorzystywane jako miejsce wypoczynku przez mieszkańców gminy? Jakie są potrzeby, preferencje i oczekiwania mieszkańców w odniesieniu do tych lasów?

Wyniki badań mogą być pomocne w wycenach wartości pozarynkowych lasu oraz podejmowaniu decyzji dotyczących szeroko pojętego kształtowania przestrzeni leśnej dla celów rekreacyjnych. Mając na uwadze to, że lasy na terenie gminy są częścią Leśnego Kompleksu Promocyjnego „Lasy Spalsko-Rogowski”, podjęcie tego tematu jest jak najbardziej zasadne.

Metodyka

Badania dotyczyły lasów na terenie Gminy Rogów. Powierzchnia gminy wynosi 6623 ha, lasy zajmują 1390 ha, co stanowi 21% powierzchni. Gminę zamieszkuje 4799 mieszkańców, zatem na jednego mieszkańca przypada 0,29 ha lasu. W regionie dominuje krajobraz rolniczy (70% zajmują pola i sady) a niewielki udział wód powierzchniowych – potencjalnych miejsc wypoczynku, sprawia, że obszary leśne stanowią główne tereny rekreacyjne.

Badania przeprowadzono metodą ankietową. Oryginalny kwestionariusz składał się z 13 pytań, z których większość miała budowę zamkniętą i tylko w przypadku kilku pytań zastosowano formułę odpowiedzi otwartej (zał. 1). Pytania dotyczyły następujących zagadnień:

- częstotliwość wizyt w lesie i ich cel,
- preferencje względem typu lasu i jego walorów,
- zakłócenia i utrudnienia wypoczynku w lesie,
- oczekiwania względem zagospodarowania turystycznego,
- oceny zagrożenia lasu.

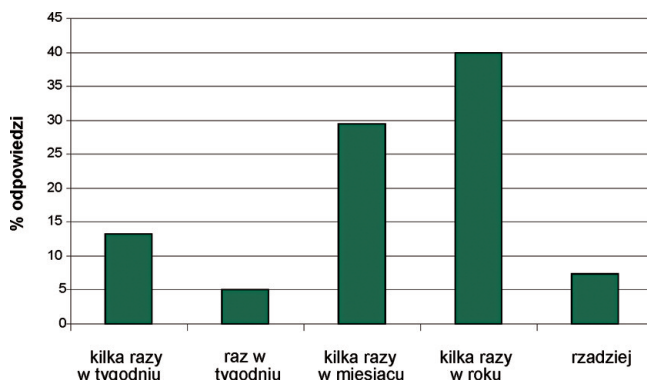
Na końcu kwestionariusza zamieszczono pytania dotyczące płci i wieku osób ankietowanych. O wypełnienie ankiety poproszono rodziców dzieci uczęszczających do Szkoły Podstawowej i Gimnazjum w Rogowie. Dzięki temu ankietą objęła pełny przekrój społeczny mieszkańców gminy. Ankiety wypełniane były samodzielnie przez respondentów. Łącznie przeankietowano 141 osób, w tym 93 kobiety i 21 mężczyzn (27 osób nie podało swojej płci). Większość respondentów stanowiły osoby w wieku 21-40 lat (55%), 35% to osoby w wieku 41-60 lat, a 3% młodsze niż 20 lat. 7% ankietowanych nie podało swojego wieku.

Wyniki

Częstotliwość wizyt w lesie i ich cel

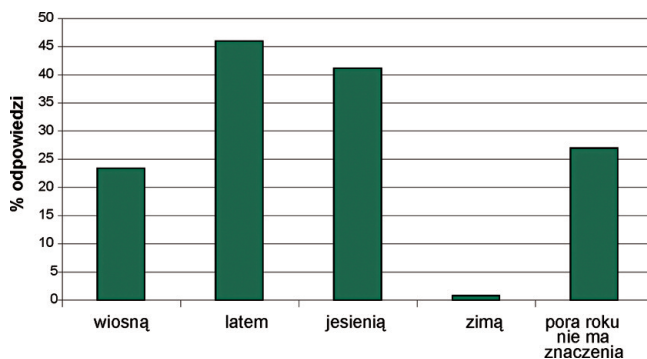
Z przeprowadzonych badań wynika, że 40% ankietowanych osób przebywa w lesie tylko kilka razy w ciągu roku (ryc. 1). Drugą dużą grupę, liczącą 29% ankietowanych stanowią osoby odwiedzające las znacznie częściej, bo kilka razy w miesiącu. Aż 13% respondentów deklaruje, że odwiedza las nawet kilka razy w tygodniu. Na pytanie w jakiej porze roku najchętniej respondenci odwiedzają las najwięcej osób wskazało lato i jesień (odpowiednio 46% i 41%) (ryc. 2).

Zdecydowana większość respondentów jako cel pobytu w lesie wskazuje zbiór owoców i grzybów (57%) (ryc. 3). Mieszkańcy gminy do lasu bardzo często przychodzą na spacer lub na wycieczki z dziećmi (52% i 49% odpowiedzi). Znacznie mniej popularną formą rekreacji jest uprawianie sportów takich jak bieganie po lesie czy jazda na rowerze. Ten rodzaj aktywności deklaruje tylko 18% ankietowanych. W pytaniu o cel wizyt w lesie obok zamkniętych podpunktów w ankiecie było miejsce na wpisanie indywidualnych odpowiedzi. Z możliwości tej skorzystało

Ryc. 1. Częstość wizyt w lesie mieszkańców gminy Rogów

Fig. 1. Visit frequency in the forests by Rogów inhabitants

Ryc. 2. Preferowana przez mieszkańców gminy Rogów pora przebywania w lesie

Fig. 2. Preferred time spent in the forest

bardzo niewielu ankietowanych, wymieniając takie aktywności jak fotografowanie, obserwowanie ptaków i zwierząt, łowiectwo.

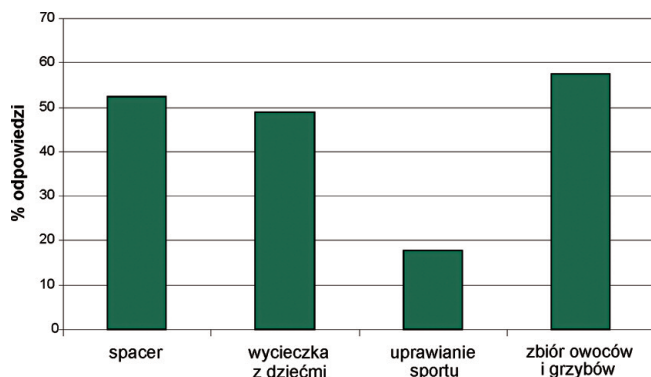
Ważnych informacji dostarczyły odpowiedzi na pytanie, jakie lasy wybierają respondenci jako miejsce wypoczynku (ryc. 4). Okazało się bowiem, że ponad połowa ankietowanych najczęściej przebywa w lasach położonych na terenie gminy. Znaczna grupa stanowiąca 45% pytanym odwiedza różne lasy, czyli zarówno gminne jak i położone poza jej granicami. Natomiast bardzo niewiele osób (4%) jako miejsce odpoczynku wybiera lasy znajdujące się daleko od gminy.

Preferencje względem typu lasu i jego walorów

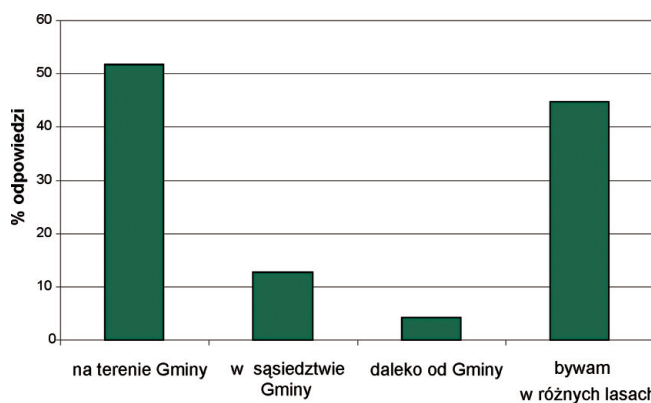
Ocenę preferencji mieszkańców gminy Rogów otwiera ogólne pytanie o to, jakie walory ekosystemów leśnych ludzie cenią sobie najbardziej. Kontakt z przyrodą oraz cisza i spokój to dwa główne powody, dla których ludzie jako miejsce odpoczynku wybierają las (ryc. 5). Takiej odpowiedzi udzieliło ponad 60% ankietowanych. W opinii respondentów bardzo ważnym walorem obszarów leśnych jest też zdrowe powietrze (53% odpowiedzi).

Kolejne pytanie dotyczyło preferencji względem konkretnego typu lasu. Dla blisko połowy ankietowanych (48%) nie ma większego znaczenia w jakim lesie wypoczywają, ale ponad 1/3 wskazała na las mieszany jako ten, w którym woli przebywać (ryc. 6). Występujące na terenie lasów ciekawostki przyrodnicze takie jak drzewa pomnikowe czy rezerваты to dla wielu osób dodatkowy

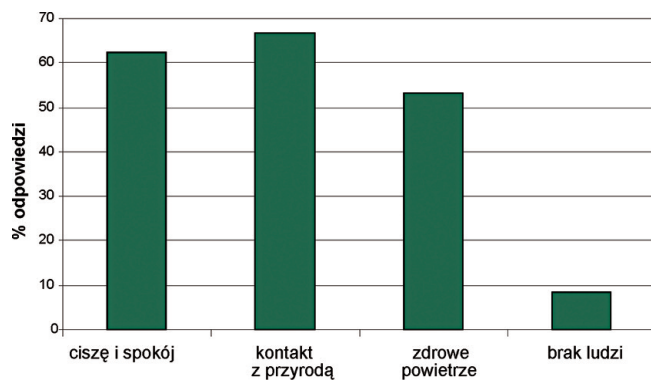
walor. Aż 22% ankietowanych przyznało, że w czasie odpoczynku w lasach zdecydowanie poszukuje takich miejsc i obiektów a kolejne 38% wyraziło zainteresowanie tego typu atrakcjami (ryc. 7). Blisko połowę stanowią respondenci, których ciekawostki przyrodnicze interesują w niewielkim stopniu lub wcale.

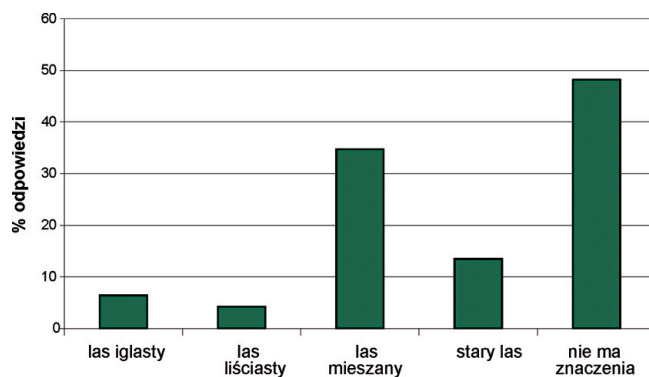
Ryc. 3. Cel wizyt w lesie mieszkańców gminy Rogów
Fig. 3. Aims for visiting forests according to Rogów inhabitants

Ryc. 4. Lokalizacja lasów będących miejscem odpoczynku mieszkańców gminy Rogów
Fig. 4. Location of forests being the recreational spots of Rogów inhabitants

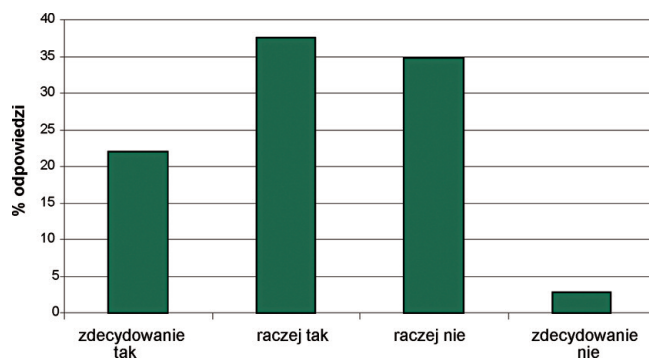

Ryc. 5. Walory lasów w opinii mieszkańców gminy Rogów
Fig. 5. Forest values in the opinion of Rogów inhabitants

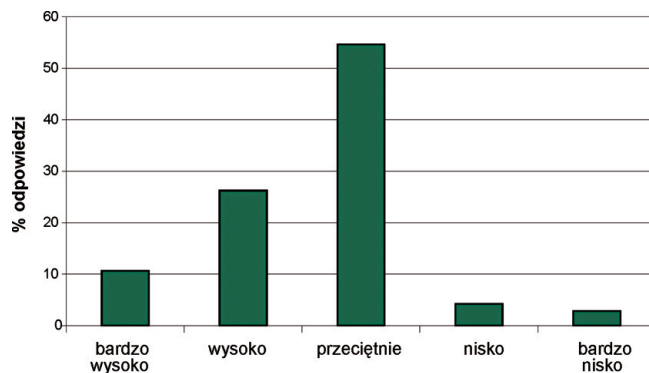
Ryc. 6. Preferencje mieszkańców gminy Rogów względem rodzaju lasu

Fig. 6. Preferences of Rogów inhabitants concerning the forest type

Ryc. 7. Zainteresowanie mieszkańców gminy Rogów ciekawostkami przyrodniczymi takimi jak drzewa pomnikowe czy rezerwy

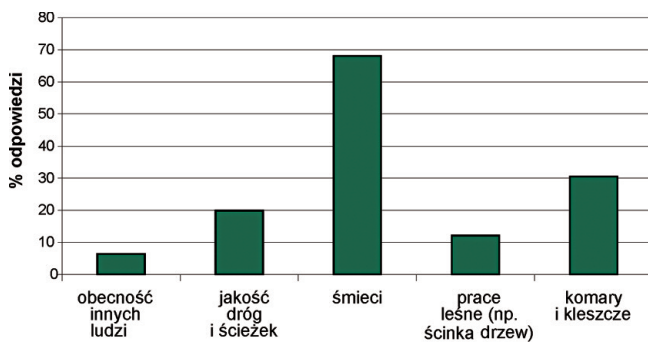
Fig. 7. Interest shown by Rogów inhabitants in nature curiosities such as monument trees and reserves

Ryc. 8. Atrakcyjność turystyczna lasów rogowskich w opinii mieszkańców gminy

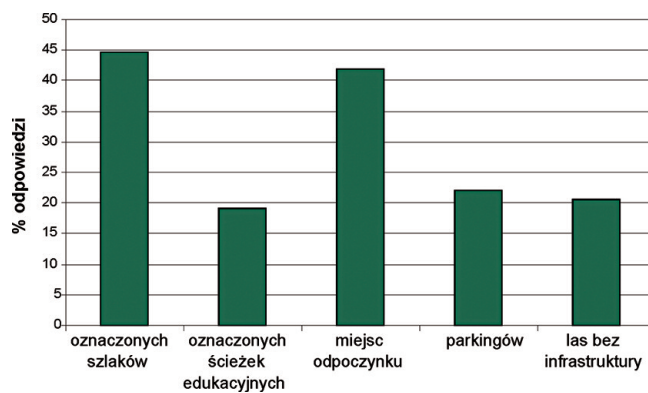
Fig. 8. Tourist attractiveness of Rogów forests in the opinion of Rogów residents

Atrakcyjność turystyczną lasów położonych na terenie gminy większość respondentów (55%) ocenia jako przeciętną. Nie mniej jednak w opinii dużej grupy osób lasy te są zdecydowanie bardziej atrakcyjne. Jedna czwarta ankietowanych walory lasów rogowskich ocenia wysoko a 11% nawet bardzo wysoko. Odsetek osób, które lasy położone na terenie gminy uznało za mało atrakcyjne jest znikomy (ryc. 8).

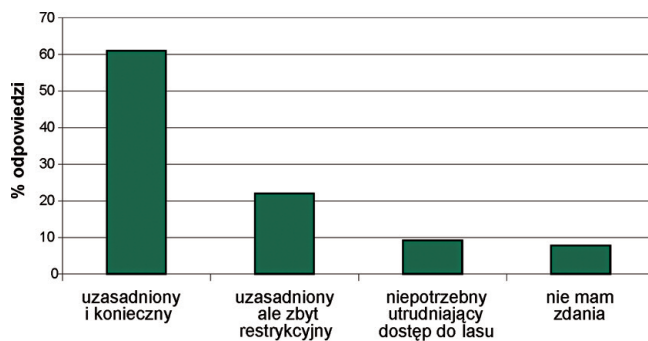
Ryc. 9. Czynniki zakłócające wypoczynek w lasach rogowskich

Fig. 9. Disturbance factors of the recreation in Rogów forests

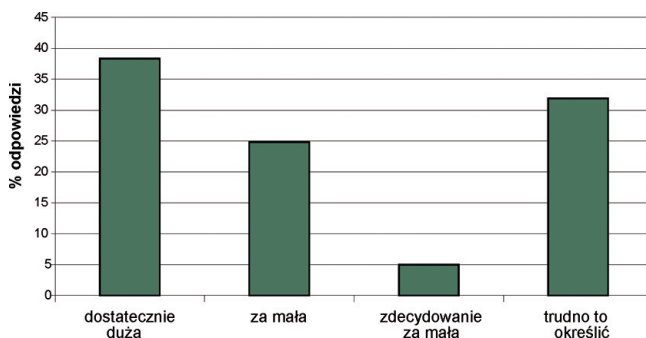
Ryc. 10. Zapotrzebowanie na infrastrukturę turystyczną w lasach rogowskich

Fig. 10. Demand for tourist infrastructure in Rogów forests

Ryc. 11. Społeczna ocena zakazu wjazdu samochodami do Lasów Państwowych

Fig. 11. Social evaluation of the car ban in the State Forests

Ryc. 12. Powierzchnia lasów w Gminie Rogów a potrzeby turystyki i rekreacji
Fig. 12. Forest areas in Rogów and the demand of tourism and recreation

Zakłócenia i utrudnienia wypoczynku w lesie oraz oczekiwania względem zagospodarowania turystycznego

Respondenci zapytani o czynniki zakłócające odpoczynek w lasach rogowskich byli zgodni co do tego, że największym problemem jest zaśmiecenie lasu (ryc. 9). Takiej odpowiedzi udzieliło aż 68% osób. Według ankietowanych komfort wypoczynku obniża również obecność komarów i kleszczy. Ponieważ jednak na ten problem wskazało 30% ankietowanych, można uznać, że czynniki biologiczne przeszkadzają w stopniu zdecydowanie mniejszym niż śmieci. Jedną piątą ankietowanych uważa, że jakość dróg i ścieżek w lasach na terenie gminy stanowi utrudnienie w korzystaniu z lasu. Natomiast prace leśne takie jak wycinka drzew, czy też obecność innych ludzi w lesie nie mają większego wpływu na jakość wypoczynku.

W ankiecie zapytano również o zapotrzebowanie na infrastrukturę turystyczną w lasach. Na podstawie uzyskanych odpowiedzi można stwierdzić, że większość mieszkańców gminy Rogów życzyłaby sobie zdecydowanie lepszego udostępnienia lasów. Oznaczonych szlaków pieszych lub rowerowych oczekuje 45% ankietowanych a miejsc odpoczynku w postaci wiat z ławeczkami 42%. Ponadto, część ludzi chętnie odwiedzałaby ścieżki edukacyjne (19%). Ponad 1/5 ludzi chce mieć do dyspozycji parkingi, na których można zostawić samochód. Z drugiej jednak strony duża grupa ankietowanych (21%) zdecydowanie woli las bez infrastruktury turystycznej (ryc. 10).

Z problemem udostępniania lasów wiąże się zakaz wjazdu samochodami do Lasów Państwowych. Większość ankietowanych (61%) uważa ten zakaz za uzasadniony i konieczny a kolejne 22% za zasadny, ale zbyt restrykcyjny. Tylko kilka procent respondentów zakaz ten traktuje jako nieuzasadnione utrudnienie w dostępie do lasu (ryc. 11).

Podsumowaniem analizy oczekiwań społecznych względem lasu są pytania o dostępność lasów (w sensie udziału powierzchniowego na terenie gminy) i czynniki zagrażające ich trwałości. Zapytano: Czy biorąc pod uwagę potrzeby wypoczynku i rekreacji, w gminie Rogów powierzchnia lasów jest dostatecznie duża, czy też za mała? W tej kwestii społeczność gminy jest podzielona, gdyż 38% ludzi uważa, że lasów w gminie jest dostatecznie dużo, 25% że za mało a 1/3 nie ma sprecyzowanego zdania (ryc. 12). Natomiast, jeżeli chodzi o zagrożenia lasów to na pierwszym miejscu respondenci wymieniają wycinkę drzew i zanieczyszczenia powietrza (odpowiednio 35% i 33% odpowiedzi). W następnej kolejności wymieniane są takie zagrożenia jak szkodliwe owady (23%) oraz pożary i zmiany klimatyczne (po 18%). W części otwartej tego pytania kilku respondentów wskazało na śmieci jako zagrożenie lasu.

Dyskusja

Wyniki otrzymane w prowadzonych badaniach wskazują, że postrzeganie lasu i jego wykorzystanie na potrzeby rekreacji przypomina rezultaty uzyskane w innych kompleksach leśnych czy innych grupach respondentów. Częstotliwość wizyt w lesie bardzo przypomina dane reprezentatywne dla przeciętnego Polaka (PBS 2004). Zarówno w Rogowie jak i w badaniach PBS połowa respondentów deklaruje, że w lesie bywa kilka razy do roku, ale w obu przypadkach mamy odczynienia z kilkunastoprocentową grupą, która odwiedza las, co najmniej raz w tygodniu. Odmiennie wyniki otrzymali Janusz i Piszczek (2008) w Beskidzie Sądeckim. W badaniach tych odsetek osób odwiedzających las często był wyższy, ponieważ ankietowano nie mieszkańców regionu, ale wyłącznie osoby spotykane w lesie. Preferencje mieszkańców Rogowa w stosunku do walorów lasu nie odbiegały od tych stwierdzonych przez innych badaczy – ludziom najbardziej podobał się las mieszany (Janeczko 2002, Janusz i Piszczek 2008). Ważnym walorem terenów leśnych, zdaniem respondentów, była cisza i spokój (62% Rogów a 63,5% Beskid Sądecki).

Wydaje się też, że poziom troski o stan lasów rogowskich jest podobny lub nawet wyższy niż w innych miejscach. Mieszkańcom Gminy Rogów bardzo przeszkadza zaśmiecenie lasu (68% respondentów), podczas gdy w badaniach w Beskidzie Sądeckim taką opinię wyraziło 46%. Potwierdzeniem troski o stan lasu jest wysoka akceptacja zakazu wjazdu samochodami do lasu. Można, zatem stwierdzić, że mieszkańcy Gminy Rogów są skłonni ograniczyć swoje prawa do korzystania z lasu w imię ochrony jego wartości.

Z drugiej jednak strony ludzie oczekują pewnych udogodnień i zagospodarowania rekreacyjnego lasu, głównie oznakowanych szlaków, podobnie zresztą jak odwiedzający Lasy Beskidu Sądeckiego. W lasach rogowskich występuje też silniejsza potrzeba, deklarowana przez 42% respondentów, wprowadzenia infrastruktury turystycznej w postaci miejsc wypoczynku wyposażonych w ławki i zadaszenia oraz kosze na śmieci.

To, co różni mieszkańców Gminy Rogów od odwiedzających inne lasy to duża liczba osób deklarujących jako powód wizyt zbiór jagód i grzybów (Rogów 57%, Beskid Sądecki 22%). Można jednak przypuszczać, że dane z Beskidu są zaniżone, ze względu na wiosenny termin przeprowadzenia ankiety.

Podsumowując należy zaznaczyć, że porównywanie danych uzyskanych za pomocą różnych ankiet musi być bardzo ostrożne. Inna konstrukcja pytań, ich rodzaj (otwarte, zamknięte) a nawet termin badania może powodować znaczne różnice w uzyskiwanych rezultatach. Wydaje się jednak, że ocena walorów lasu i potrzeby rekreacji mieszkańców niewielkiej rolniczej Gminy Rogów są podobne do tych deklarowanych przez ludność ośrodków miejskich najliczniej reprezentowanych w badaniach w Beskidzie Sądeckim.

Wnioski

1. Blisko połowa mieszkańców Gminy Rogów regularnie odwiedza las.
2. Głównie celem wizyt w lesie jest zbiór grzybów i jagód oraz spacer.
3. Mieszkańcy Gminy Rogów poszukują w lesie kontaktu z przyrodą, ciszy, spokoju i zdrowego powietrza a najwyżej oceniają walory lasu mieszanego.
4. Mieszkańcy Gminy wykazują głęboką troskę i zaniepokojenie stanem lasu, głównie jego zaśmieceniem, deklarują również zrozumienie dla ograniczeń mających na celu ochronę zasobów leśnych.
5. Mieszkańcy Gminy Rogów oczekują rozwoju infrastruktury turystycznej głównie oznaczonych szlaków oraz miejsc odpoczynku wyposażonych w ławki i zadaszenia.

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Wydział Leśny
Kwestionariusz ankiety

Las jako miejsce wypoczynku i rekreacji – analiza oczekiwań społecznych na przykładzie Gminy Rogów

(proszę podkreślić właściwą odpowiedź – jedną lub kilka)

Jak często przebywa Pani/Pan w lesie?

- a kilka razy w tygodniu
- b raz w tygodniu
- c kilka razy w miesiącu
- d kilka razy w roku
- e rzadziej

W jakiej porze roku Pani/Pan najchętniej odwiedza las?

- a wiosną
- b latem
- c jesienią
- d zimą
- e pora roku nie ma znaczenia

W jakim celu odwiedza Pani/Pan las?

- a spacer
- b wycieczka z dziećmi
- c uprawianie sportu np. bieganie, jazda rowerem
- d zbiór owoców i grzybów
- e inne (jakie?)

Co najbardziej ceni Pani/Pan w lesie?

- a ciszę i spokój
- b kontakt z przyrodą
- c zdrowe powietrze
- d brak ludzi
- e inne walory (jakie?)

Jako miejsce wypoczynku zdecydowanie wolę:

- a las iglasty
- b las liściasty
- c las mieszany
- d stary las
- e rodzaj lasu nie ma dla mnie znaczenia

Szukając miejsc wypoczynku wybiera Pani/Pan zwykle:

- a lasy na terenie Gminy Rogów
- b lasy w bezpośrednim sąsiedztwie gminy
- c lasy położone z dala od mojego miejsca zamieszkania
- d w zależności od rodzaju wypoczynku bywam w różnych lasach

Jakich udogodnień dla turysty oczekuje Pani/Pan w lesie?

- a oznaczonych szlaków (pieszych, rowerowych)
- b oznaczonych ścieżek edukacyjnych
- c miejsc odpoczynku typu wiata z ławeczkami

- d parkingów dla samochodów
- e innych (jakich?)
- f żadnych, zdecydowanie wolę las bez infrastruktury turystycznej

Co w Lasach Rogowskich zakłóca Pani/Pana wypoczynek?

- a obecność innych ludzi
- b jakość dróg i ścieżek
- c zaśmiecenie lasu
- d prace leśne (np. ścinka drzew)
- e komary i kleszcze
- f inne (jakie?)

Jak ocenia Pani/Pan atrakcyjność turystyczną Lasów Rogowskich?

- a bardzo wysoko
- b wysoko
- c przeciętnie
- d nisko
- e bardzo nisko

Czy Pani/Pana zdaniem, biorąc pod uwagę potrzeby wypoczynku i rekreacji, w gminie Rogów powierzchnia lasów jest:

- a dostatecznie duża
- b za mała
- c zdecydowanie za mała
- d trudno to określić

Czy w czasie odpoczynku w lesie poszukuje Pani/Pan ciekawostek przyrodniczych takich jak drzewa pomnikowe czy rezerwaty?

- a zdecydowanie tak
- b raczej tak
- c raczej nie
- d zdecydowanie nie

Co Pani/Pana zdaniem w największym stopniu zagraża lasom na terenie Gminy Rogów:

- a zmiany klimatyczne
- b zanieczyszczenia powietrza
- c pożary
- d wycinka drzew
- e szkodliwe owady
- f inne (jakie)

Zakaz wjazdu samochodami do Lasów Państwowych uważa Pani/Pan za:

- a uzasadniony i konieczny
- b uzasadniony ale zbyt restrykcyjny
- c niepotrzebny i utrudniający dostęp do lasu
- d nie mam zdania

Dane osoby ankietowanej:

Płeć: kobieta/ mężczyzna, **Wiek:** poniżej 20 lat, od 21 do 40 lat, od 41 do 60 lat, powyżej 60 lat

Zał. 1. Oryginalny kwestionariusz składał się z 13 pytań, z których większość miała budowę zamkniętą
Ad 1. The original questionnaire consisted of 13 questions, most of which was closed questions

Podziękowania

Dyrektorowi Zespołu Szkół w Rogowie mgr Radosławowi Kubickiemu składamy bardzo serdeczne podziękowania za wyrażenie zgody i pomoc w przeprowadzeniu ankiety.

Literatura

- Janeczko E. 2002. Środowiskowe i społeczne uwarunkowania funkcji rekreacyjnej lasów Mazowieckiego Parku Krajobrazowego (MPK). Praca doktorska.
- Janeczko E. 2008. Możliwości krajobrazu leśnego w kontekście potrzeb i oczekiwań społeczeństwa. W: Red. R. Zielony i D. Anderwald. Leśne obszary funkcjonalne. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 3 (19): 130-138
- Janusz A., Piszczek M. Oczekiwania społeczeństwa wobec lasu – na przykładzie odwiedzających Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Beskidu Sądeckiego”. W: Red. R. Zielony i D. Anderwald. Leśne obszary funkcjonalne. Stud. i Mat. CEPL, Rogów, 3 (19): 139-151.
- PBS. 2004. Pracownia Badań Społecznych dla PGL „Lasy Państwowe. Raport z badań. Sopot. <http://www.lp.gov.pl/groups/cilp/swl/lasy04.pdf>

Marek Sławski

Katedra Ochrony Lasu i Ekologii SGGW
mslawski@poczta.onet.pl

Małgorzata Sławska

Katedra Ochrony Lasu i Ekologii SGGW
slawska@poczta.onet.pl